

УДК 351.9:351.86:355](477)

ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

О.І.Пошедін,*Національна академія державного управління при Президентіві України*

У статті визначено сучасний стан демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України та розглянуто перспективи його вдосконалення. Зазначено, що система демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України перебуває в процесі становлення. Акцентовано увагу на тому, що створення дійсно правової демократичної держави, де парламентарі і політичні лідери відчують свою відповідальність перед виборцями, урахують думку громадянського суспільства, є об'єктивною передумовою для впровадження ефективного демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони. Водночас наголошено на тому, що зміцнення контрольних повноважень Верховної Ради України, вдосконалення законодавства щодо державної таємниці, забезпечення відкритості державного бюджету сприятиме вдосконаленню системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України.

Ключові слова: демократичний цивільний контроль, сектор безпеки і оборони, Україна.

DEMOCRATIC CIVILIAN CONTROL OVER THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR OF UKRAINE AND PROSPECTS FOR ITS IMPROVEMENT

O.I.Poshedin,*National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

The article examines the current state of democratic civilian control in the security and defense sector of Ukraine and looks at the prospects for its improvement. It is noted that the system of democratic civilian control over the security and defense sector of Ukraine is in the process of becoming. It is emphasized that the creation of a truly legal democratic state where parliamentarians and political leaders feel accountable to voters, listening to the views of civil society is an objective precondition for the implementation of effective democratic civilian control over the security and defense sector. At the same time it is noted that strengthening the Verkhovna Rada's control powers, improving the legislation on state secrets, and ensuring the openness of the state budget will contribute to the improvement of the system of democratic civilian control over the security and defense sector of Ukraine.

Key words: democratic civilian control, security and defense sector, Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Демократизація суспільства неможлива без створення ефективної системи демократичного цивільного контролю (ДЦК) над сектором безпеки і оборони (СБО). ДЦК є такою ж важливою ознакою демократії, як і свобода слова, верховенство права та дотримання прав людини. Відсутність сталих засад демократичного цивільного контролю за діяльністю СБО створює умови для його політизації, порушення прав і свобод громадян, корупції тощо. Забезпечити відповідність СБО вимогам сьогодення неможливо без ДЦК. Демократичний цивільний контроль є одним з показників, за яким оцінюється готовність держави впроваджувати демократичні реформи і співпрацювати із міжнародними організаціями. Виходячи з цього ефективний ДЦК над сектором безпеки і оборони є важливою складовою європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження проблематики демократичного цивільного контролю є особливо актуальними в постсоціалістичних та поставторитарних державах у контексті розбудови демократичного суспільства. Ця проблематика активно досліджується Женевським центром демократичного контролю над збройними силами. Нагляду за діяльністю розвідувальних органів присвячені публікації Х.Борна, Е.Уїллза, Г.Мізвейджа, С.Фарсона, Л.Натана, І.Лей [13].

Парламентський контроль над сектором безпеки і оборони досліджували І.Коул, Ф.Флурі, С.Ланн [10]. Громадянське суспільство як суб'єкт демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони було предметом розвідок М.Капаріні, Д.Превітт, Д.Хіскок [4].

Інститути омбудсменів у збройних силах, їх роль у підтримці та захисті прав людини вивчали Бенджаміном Баклендом та Вільямом Макдермоттом [1].

© Пошедін О.І., 2019

Дослідженню комплексу питань, пов'язаних з проблематикою реформування Збройних Сил та впровадженням демократичного цивільного контролю над Воєнною організацією України, присвячені праці і багатьох українських дослідників. В.П.Горбулін та А.Б.Качинський запропонували визначення демократичного цивільного контролю над сектором безпеки та виявили проблеми, які необхідно розв'язати з метою забезпечення його ефективного функціонування [3]. Шляхи підвищення ефективності демократичного цивільного контролю над сектором безпеки розглядалися О.О.Котелянець [11].

Механізми демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України досліджувала Ю.С.Вичалківська [2].

Організаційно-правові аспекти та проблеми демократичного цивільного контролю за сектором безпеки і оборони України вивчалися М.В.Сіцінською, у монографії якої розкриваються історичні передумови, сутність, критерії і принципи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони [18].

Універсальним джерелом інформації з питань урядування в секторі безпеки і оборони в Україні є веб-сайт проекту “Україна: демократичне урядування у секторі безпеки”. Цей сайт – результат співпраці Женевського центру демократичного контролю над збройними силами (ДКЗС), Центру Разумкова та Міністерства закордонних справ Королівства Нідерландів [23].

Водночас російська агресія проти України вимагає подальшого вдосконалення системи національної безпеки та оборони, в тому числі й демократичного цивільного контролю, який є невід'ємною частиною цієї системи.

Формування цілей (мети) статті. Мета статті полягає у визначенні сучасного стану демократичного цивільного контролю на секторі безпеки і оборони України та перспектив його вдосконалення.

Виклад основних результатів дослідження та їх обґрунтування. Закон України “Про національну безпеку України” визначає демократичний цивільний контроль як комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних, кадрових та інших заходів щодо забезпечення верховенства права, законності, підзвітності, прозорості органів сектору безпеки і оборони [7]. Це визначення варто доповнити таким важливим елементом, як взаємна відповідальність суб'єктів та об'єктів контролю. Передусім мається на увазі відповідальність політиків за наслідки ухвалених

відповідних рішень у сфері безпеки і оборони, і разом з тим відповідальність суб'єктів сектору безпеки і оборони за ефективність виконання цих рішень. Саме відсутність такої відповідальності великою мірою і спричинило непривабливий стан СБО України, в якому він опинився перед російським вторгненням.

Система демократичного цивільного контролю над СБО складається з контролю, що здійснюється Президентом України, Верховною Радою України (ВРУ), Радою національної безпеки і оборони України, Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також судового і громадського контролю [7]. У статті розглядаються перші два види контролю, навколо яких точиться переважна більшість дискусій, коли йдеться про необхідність удосконалення ДЦК над сектором безпеки і оборони. Певна увага приділяється і громадському контролю.

Контроль, що здійснюється Президентом України

Відповідно до ст. 106 і 107 Конституції України Президент України здійснює контроль за сектором безпеки і оборони як безпосередньо, так і через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України та створювані ним у разі необхідності консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби [9].

Президент України є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України. Як Верховний Головнокомандувач він видає накази і директиви з питань оборони; очолює Раду національної безпеки і оборони України, вводить у встановленому порядку в дію її рішення; видає укази і розпорядження з питань національної безпеки і оборони, які є обов'язковими до виконання на території України.

Указами Президента України затверджуються Стратегія національної безпеки України, Стратегія воєнної безпеки України, інші стратегії, доктрини, концепції, якими визначаються актуальні загрози національній безпеці, основні напрями та завдання державної політики у сферах національної безпеки і оборони, розвитку сектору безпеки і оборони [7].

Для здійснення своїх повноважень Президент України створює консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби. Таким органом є Адміністрація Президента України, яка бере участь в опрацюванні пропозицій щодо попередження та нейтралізації загроз національній безпеці України, здійснення Президентом України керівництва

у сфері національної безпеки і оборони України, виконання ним повноважень Голови Ради національної безпеки і оборони України тощо [14].

У структурі Адміністрації Президента України існує Головний департамент з питань національної безпеки та оборони, а також передбачена посада уповноваженого Президента України з питань контролю за діяльністю Служби безпеки України (СБУ). Уповноважений з питань контролю призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України і йому підпорядковується. На посаду Уповноваженого з питань контролю, як правило, призначається військово-службовець Служби безпеки України, який має досвід практичної роботи не менш як десять років. Ця особа в установленому порядку відраджується до Адміністрації Президента України [19].

Основними завданнями Уповноваженого з питань контролю є постійний контроль за додержанням конституційних прав громадян і законодавства в оперативно-розшуковій діяльності, діяльності у сфері охорони державної таємниці органів і підрозділів Служби безпеки України, а також контроль за відповідністю Конституції і законам України виданих Службою безпеки України положень, наказів, розпоряджень, інструкцій, вказівок [20].

Здійснення контролю за діяльністю Збройних Сил України та інших військових формувань визначається, організовується Інспекцією з питань контролю за діяльністю військових формувань Головного департаменту з питань національної безпеки та оборони Адміністрації Президента України. Склад інспекційних комісій (інспекторських груп), програма та план проведення інспектування (перевірки) затверджуються розпорядженнями Глави Адміністрації Президента України відповідно до затверджених Президентом України планів [22].

Як уже зазначалося, Президент України здійснює контроль за сектором безпеки і оборони і через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України, яка є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України [9].

Контроль, що здійснюється Верховною Радою України

Повноваження Верховної Ради щодо ДЦК визначаються Конституцією і Законом України "Про національну безпеку України". Верховна Рада України здійснює парламентський контроль та приймає закони України, які визначають і регулюють діяльність органів сектору безпеки і

оборони та їх повноваження, а також затверджує відповідні бюджетні асигнування та приймає рішення щодо звіту про їх використання. Верховна Рада створює комітети, до повноважень яких належить, зокрема, забезпечення контролю за діяльністю органів сектору безпеки і оборони. Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини [9].

Для вивчення, підготовки і попереднього розгляду окремих питань у сферах національної безпеки і оборони, а також діяльності сектору безпеки і оборони Верховна Рада України може створювати тимчасові спеціальні комісії та проводити парламентські слухання з питань національної безпеки і оборони, що становлять суспільний інтерес і потребують законодавчого врегулювання. Крім всього іншого, Верховна Рада України може офіційно запросити або вимагати присутності на пленарному засіданні для заслуховування посадових чи службових осіб органів сектору безпеки і оборони [7].

Заслужують на увагу і кадрові повноваження ВРУ, яка затверджує загальну структуру, чисельність і визначає функції Служби безпеки України, Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України [9]. ВРУ за поданням Президента України призначає Міністра оборони України та Голову Служби безпеки України. За поданням Прем'єр-міністра України на посаду призначається Міністр внутрішніх справ України [7].

Парламент ухвалює рішення про надання військової допомоги іншим державам, направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави чи про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України [9].

Громадський контроль

Сам по собі Президент і Верховна Рада України не можуть гарантувати об'єктивний контроль в усіх сферах сектору безпеки і оборони. Тісна взаємодія влади з організаціями громадянського суспільства (ОГС) може сприяти здійсненню необхідних реформ та вдосконаленню ДЦК над сектором безпеки і оборони. Громадянське суспільство викриває корупційні факти, проводить альтернативні дослідження, бере участь у розробці нового законодавства та надає рекомендації щодо вдосконалення старого. Для ефективного виконання своєї функції організації громадянського суспільства повинні мати доступ до відповідної інформації про діяльність СБО. Надмірна секретність є суттєвою перешкодою для їх роботи.

Відповідно до українського законодавства громадяни України беруть участь у здійсненні демократичного цивільного контролю через громадські об'єднання, членами яких вони є, через депутатів місцевих рад, особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до державних органів. Громадським об'єднанням, зареєстрованим у встановленому законом порядку, гарантується можливість: отримувати від керівників складових сектору безпеки і оборони інформацію з питань їх діяльності, крім інформації з обмеженим доступом; здійснювати дослідження з питань національної безпеки і оборони; публічно презентувати їх результати, створювати для цього громадські фонди, центри, колективи експертів тощо; проводити громадську експертизу проєктів законів, рішень, програм, представляти свої висновки і пропозиції для розгляду відповідним державним органам; брати участь у громадських дискусіях та відкритих парламентських слуханнях з питань діяльності і розвитку сектору безпеки і оборони, питань правового і соціального захисту військовослужбовців та працівників розвідувальних та правоохоронних органів [7]. Слід зазначити, що громадськість в Україні активно використовує надані законодавством можливості в усіх перерахованих напрямках. Сьогодні головною проблемою є належне врахування владою пропозицій ОГС під час ухвалення управлінських рішень, оперативне реагування на факти корупції в діяльності сектору безпеки і оборони, які викриваються як окремими громадянами, так і організаціями громадянського суспільства.

Перспективи вдосконалення демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України

На думку деяких фахівців, сьогодні в Україні існує дисбаланс функцій і повноважень гілок державної влади, за якого вирішальні повноваження в керівництві СБО належать Президентові України, а парламент фактично позбавлений важелів впливу на складові сектору безпеки і оборони [18, с. 52].

Певною мірою із цими твердженнями можна погодитися. Але варто зазначити, що Верховна Рада України і сьогодні має достатньо повноважень для здійснення ДЦК над сектором безпеки і оборони. Водночас існує суттєвий потенціал зміцнення повноважень парламенту щодо демократичного цивільного контролю над СБО. Абсолютно слушною є думка щодо необхідності збільшення контролюючих функцій комітетів Верховної Ради України в розгляді кадрових пи-

тань, особливо щодо присвоєння найвищих військових, спеціальних і дипломатичних звань. Комітет Верховної Ради України з питань безпеки і оборони повинен розглядати кандидатів на посади зі штатною категорією “генерал-полковник”, “адмірал”, “генерал армії України” та присвоєння їм відповідних військових звань, робити свої висновки та застереження для подальшого направлення Президентові держави [8].

Донедавна фактично поза контролем Верховної Ради України перебували державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронні органи спеціального призначення та розвідувальні органи. Новий Закон України “Про національну безпеку України” ліквідує цю прогалину і надає парламенту України можливості підсилити ДЦК над зазначеними структурами. Відповідно до Закону передбачається створення комітету Верховної Ради України, до повноважень якого належить забезпечення контрольних функцій Верховної Ради України за діяльністю цих органів. Завдання та повноваження цього комітету Верховної Ради України визначатимуться окремим законом [7].

Водночас, як слушно зауважує Г.Борн, важливим фактором, що впливає на ефективність парламентського контролю, є готовність парламентарів вирішувати питання СБО. Якщо парламентарі не бажають використовувати свої повноваження, то від конституційної або іншої юридичної влади буде мало користі [10, с. 58–59]. Відповідальність народних обранців перед виборцями, їх готовність опікуватися безпековими і оборонними питаннями є важливим чинником ефективності парламентського контролю в Україні. Отже, суб'єктивний чинник відіграє важливу роль у питаннях національної безпеки. Про це необхідно пам'ятати громадянам України під час виборів до Верховної Ради. Виборцям варто оцінювати готовність партії, конкретного кандидата вирішувати питання національної безпеки, їх бажання і здатність боротися з корупцією тощо.

Покращанню демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони сприятиме і навчання парламентарів (або хоча б членів профільних комітетів) основам національної безпеки, тому, яким чином вони можуть брати активну участь у процесі прийняття рішень, як здійснювати контроль над державними витратами тощо. Таку підготовку варто започаткувати на короткострокових курсах у Національній академії державного управління при Президентові України.

Інше питання, яке потребує вирішення, – контроль над оборонними видатками. В Україні

через державну таємницю засекречено близько 55% усього, що закуповує Міноборони, тоді як найкращі приклади світової практики – від 1 до 20% засекречених витрат на оборону [28]. Не підлягає сумніву, що в умовах російської агресії повинен зберігатися розумний баланс між таємною і відкритою інформацією про діяльність складових сектору безпеки і оборони. Як свідчить досвід бойових дій на Сході України, неспроможність зберегти таємницю, наприклад про пересування і дислокацію військ, може мати непоправні наслідки. Водночас надмірна засекреченість сприяє порушенню прав людини і поширенню корупції в СБО. Це не тільки обмежує можливості держави протистояти збройній агресії, а й руйнує основи демократичного устрою.

Як зазначається в доповіді Незалежного антикорупційного комітету з питань оборони, засекреченість оборонних бюджетів і закупівель також може потенційно призвести до економічних втрат. Наслідком цього є непотрібні закупівлі та зниження рівня підзвітності, оскільки ціни встановлюються таємно і збільшується ризик, що платники податків переплачують за придбані вироби [17].

Для виправлення такого становища було підготовлено два законопроекти, спрямовані, зокрема, на підвищення прозорості оборонного бюджету України: проекти Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України № 8076 від 28 лютого 2018 р. та про внесення змін до Закону України “Про Регламент Верховної Ради України” № 8075 від 28 лютого 2018 р. [15; 16]. Ці законопроекти передбачали, що невід’ємною складовою частиною державного бюджету України буде державний оборонний бюджет (ДОБ), головними розпорядниками бюджетних коштів якого виступатимуть Міністерство оборони України та Міністерство внутрішніх справ України. ДОБ повинен був складатися з видатків споживання, видатків розвитку, а також видатків, пов’язаних із веденням бойових дій. Доступ до інформації щодо видатків, пов’язаних з державною таємницею, народні депутати України отримали б, якщо відповідно до Закону України “Про державну таємницю” взяли б письмове зобов’язання щодо збереження державної таємниці. Зміни до Бюджетного кодексу України передбачали детальну інформацію щодо частини державного оборонного бюджету та визначали основні напрями бюджетної політики у сфері оборони. Ці пропозиції повинні були усунути перешкоди, які стояли на заваді деталізації та обґрунтуванню засекречування видатків на оборону. Проте запропоно-

ваний законопроект щодо змін до Бюджетного кодексу було знято з розгляду у Верховній Раді. Отже, сьогодні на порядку денному – удосконалення ДЦК над СБО і, крім того, зміна українського законодавства у сфері державної таємниці, особливо щодо відкритості державного бюджету в частині оборонних питань.

Ще однією проблемою українського суспільства є те, що С.Гантінгтон називав суб’єктивним контролем, а українські дослідники – політизацією сектору безпеки і оборони, яка означає неправомірне залучення складових СБО до певних дій заради захисту конкретних політичних і бізнесових інтересів. Досить часто об’єктом звинувачень з боку засобів масової інформації України, громадськості тощо виступає Служба безпеки України, яка критикується за те, що чинить тиск на бізнес та перевищує службові повноваження. Новий Закон України “Про національну безпеку України” передбачає розробку законопроекту про внесення змін до Закону України “Про Службу безпеки України”. Очікується, що він звільнить СБУ від функцій боротьби з корупцією та економічними злочинами. Це, у свою чергу, унеможливить використання СБУ як інструменту тиску на бізнес і наблизить її до стандартів НАТО.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, в процесі дослідження встановлено, що система демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України перебуває в процесі становлення.

До першочергових завдань удосконалення демократичного цивільного контролю над СБО варто віднести: зміцнення і розширення парламентських повноважень щодо ДЦК над сектором безпеки і оборони; отримання парламентарями, передусім профільних комітетів, відповідної підготовки щодо основ національної безпеки; внесення змін до законодавства, які сприятимуть більшій відкритості, прозорості, меншій засекреченості діяльності всіх складових сектору безпеки і оборони та позбавлять їх від виконання зайвих функцій.

Саме ці практичні аспекти вдосконалення ДЦК і повинні стати предметом досліджень українських науковців.

Водночас такі проблеми, як відсутність відповідальності суб’єктів контролю за наслідки ухвалених рішень у секторі безпеки і оборони, неврахування пропозицій громадськості щодо реформування СБО, небажання парламентарів належно використовувати свої повноваження, які пов’язані з ДЦК, політизація сектору безпеки і оборони України, яка є, насамперед, наслідком

слабкості демократії, відсутності верховенства права і незалежної судової системи.

Отже, створення дійсно правової демократичної Української держави, де парламентарі і політичні лідери є підзвітними перед виборцями, враховують думку громадянського суспільства, є об'єктивною передумовою для

впровадження ефективного демократичного цивільного контролю над СБО. У міру вирішення цього завдання удосконалюватиметься і ДЦК, адже сектор безпеки і оборони є невід'ємною складовою українського суспільства. Це довготривалий процес, який може тривати багато років.

Список використаних джерел

1. Бакленд Б. Інститути омбудсмена у справах збройних сил : практич. посіб. / Бенджамін Бакленд, Вільям Макдермотт. – Женева : ДКЗС, 2015. – 162 с.
2. Вичалківська Ю. С. Організаційно-правові механізми здійснення президентського контролю над сектором безпеки і оборони України / Ю. С. Вичалківська // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 24. – С. 131–137.
3. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки : монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – Київ : НІСД, 2010. – 288 с.
4. Гражданский контроль над сектором безопасности : пособие для организаций гражданского общества / [Иден Коул, Марина Капарини, Катрин Кинцельбах и др.]; под ред. Иден Коул, Керстин Эпперт, Катрин Кинцельбах. – Женева : ДКЗС, 2010. – 377 с.
5. Ємчура Тарас. Ілюзія секретності. Чи вміємо ми зберігати державні таємниці? [Електронний ресурс] / Тарас Ємчура. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/08/21/7189794/>
6. Про комітети Верховної Ради України [Електронний ресурс] : Закон України від 04 квіт. 1995 р. № 116-95ВР. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/116/95-vr>
7. Про національну безпеку України [Електронний ресурс] : Закон України від 21 черв. 2018 р., док. 2469-VIII. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
8. Козій І. Реформа демократичного цивільного контролю над Збройними Силами та іншими військовими формуваннями в Україні: наступні кроки / Ігор Козій, Леонід Поляков. – Київ : Ін-т Євро-Атлантичного співробітництва, 2018. – 39 с.
9. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-vr>
10. Контроль і керівництво: парламенти та управління у секторі безпеки : практич. посіб. / [Иден Коул, Ганс Борн, Саймон Ланн та ін.]; за ред. Иден Коул, Філіппа Флурі, Саймона Ланна. – Женева : ДКЗС, 2015. – 132 с.
11. Котелянець О. О. Шляхи підвищення ефективності демократичного цивільного контролю над сектором безпеки [Електронний ресурс] / О. О. Котелянець. – Режим доступу: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/20-1442222515.pdf>
12. Кузьмук О. І. Формування та еволюція Воєнної організації (сектору безпеки і оборони) України (1991–

References

1. Baklend B. Instytuty ombudsmena u spravakh zbrojny'x sy'l. Prakty'chny'j posibny'k / Bendzhamin Baklend, Vil'jam Makdermott. – DKZS, Zheneva, 2015. – 162 s. [Ombuds Institutions for Armed Forces].
2. Vy'chalkivs'ka Yu. S. Organizacijno-pravovi mexanizmy' zdijsnennya prezy'dents'kogo kontrolyu nad sektorom bezpeky' i oborony' Ukrayiny' / Yu. S. Vy'chalkivs'ka // Investy'ciyi: prakty'ka ta dosvid. – 2017. – # 24. – S. 131-137. [Organizational and legal mechanisms for the implementation of presidential control over the security and defense sector of Ukraine].
3. Gorbulin V. P. Strategichne planuvannya: vy'rishennya problem nacional'noyi bezpeky': monografiya / V. P. Gorbulin, A. B. Kachy'ns'ky'j. – K.: NISD, 2010. – 288 s. [Strategic Planning: Solving National Security Issues: A Monograph].
4. Grazhdansky'j kontrol' nad sektorom bezopasnosti'. Posoby'e dlya organy'zacy'j grazhdanskogo obshhestva / [Y'den Koul, Mary'na Kapary'ny', Katry'n Ky'ncel'bax y' dr.]; pod red. Y'den Koul, Kersty'n Eppert, Katry'n Ky'ncel'bax. – DKZS, Zheneva, 2010. – 377 s. [Civilian control over the security sector. Handbook for civil society organizations].
5. Yemchura Taras. Ilyuziya sekretnosti. Chy' vmiyemo my' zberigaty' derzhavni tayemny'ci? [Elektronny'j resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/08/21/7189794/> [Illusion of secrecy. Can we keep state secrets?] (Accessed 11 February 2019)
6. Zakon Ukrayiny' "Pro komitety' Verkhovnoyi Rady' Ukrayiny'" [Elektronny'j resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/116/95-vr> [Law of Ukraine "On Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine"].
7. Zakon Ukrayiny' "Pro nacional'nu bezpeku Ukrayiny'" [Elektronny'j resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> [Law of Ukraine "On National Security of Ukraine"] (Accessed 11 February 2019)
8. Kozij I. Reforma demokrats'chnogo syvil'nogo kontrolyu nad Zbrojny'my' Sy'lamy' ta inshy'my' vijs'kovy'my' formuvannyamy' v Ukrayini: nastupni kroky' . / Igor Kozij, Leonid Polyakov. – Ky'yiv: Instytut Yevro-Atlanty'chnogo spivrobitny'ctva, 2018. – 39 s. [Reform of democratic civilian control over the Armed Forces and other military formations in Ukraine: the next steps].
9. Konstytuciya Ukrayiny' [Elektronny'j resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>

- 2012) : монографія / О. І. Кузьмук. – Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2013. – 436 с.
13. Надзор за деятельностью разведывательных служб : практ. пособие / [Ганс Борн, Габриэль Гайслер Мизвейдж, Стюарт Фарсон и др.] ; под ред. Ганса Борна, Эйдан Уиллз. – Женева : ДКВС, 2015. – 236 с.
 14. Положення про Адміністрацію Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/504/2010>
 15. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України [Електронний ресурс] : проект Закону від 22 листопада. 2018 р. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63541
 16. Про внесення змін до Закону України про Регламент Верховної Ради України (щодо державного оборонного бюджету) [Електронний ресурс] : Проект Закону від 20 квіт. 2017 р. № 6299-1. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63540
 17. Секретність і прозорість: забезпечення належного балансу у сфері оборони [Електронний ресурс] / Незалеж. антикорупц. ком. з питань оборони. – Режим доступу: https://nako.org.ua/wp-content/uploads/2018/08/sekretnist_ta_prozorist_zavantazhyty_ukr.pdf
 18. Сіцінська М. В. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони України : монографія / М. В. Сіцінська. – Київ : НАДУ, 2014. – 364 с.
 19. Про внесення змін до деяких указів Президента України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 09 січ. 2019 р. № 4/2019. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/775/2010>
 20. Про повноваження та гарантії здійснення постійного контролю за діяльністю Служби безпеки України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 18 квіт. 2007 р. № 427/2007. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/427/2007>
 21. Про посилення контролю за діяльністю Збройних Сил України та інших військових формувань [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 14 лют. 2015 р. № 84/2015. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/84/2015>
 22. Про Стратегічний оборонний бюлетень України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 29 груд. 2012 р. № 791/2012. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/240/2016/page>
 23. Україна: демократичне урядування у секторі безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainesecuritysector.com>
 24. show/254к/96-вр [Constitution of Ukraine] (Accessed 11 February 2019)
 10. Kontrol` i kerivny`ctvo: parlamenti` ta upravlinnya u sektori bezpeky`. Prakty`chny`j posibny`k / [Iden Koul, Gans Born, Sajmon Lann y` dr.]; pid red. Iden Koul, Filippa Fluri, Sajmona Lanna. – DKZS, Zheneva, 2015. – 132 s. [Control and guidance: parliaments and management in the security sector. Practical guide].
 11. Kotelyanecz` O. O. Shlyaxy` pidvy`shhennya efekty`vnosti demokraty`chnogo cy`vil`nogo kontrolyu nad sektorom bezpeky` // [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/20-1442222515.pdf> [Ways to increase the effectiveness of democratic civilian control over the security sector] (Accessed 11 February 2019)
 12. Kuz`muk O. I. Formuvannya ta evolyuciya Voyennoyi organizaciyi (sektoru bezpeky` i oborony`) Ukrayiny` (1991-2012) : monografiya. – K.: NUOU im. Ivana Chernyaxovs`kogo, 2013. – 436 s. [Formation and Evolution of the Military Organization (Sector of Security and Defense) of Ukraine (1991-2012): monograph].
 13. Nadzor za deyatel`nost`yu razvedyvatel`nykh sluzhb. Prakty`cheskoe posoby`e / [Gans Born, Gabry`el` Gajsler My`zvejdzh, Styuart Farson y` dr.]; pod red. Gansa Borna, Эйдан Уй`ллз. – DKVS, Zheneva, 2015. – 236 s. [Supervision over the activities of intelligence services. Practical Handbook].
 14. Polozhennya pro Administraciyu Prezy`denta Ukrayiny` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/504/2010> [Regulations on the Administration of the President of Ukraine] (Accessed 11 February 2019)
 15. Proekt Zakonu “Pro vnesennya zmin do Byudzhethnogo kodeksu Ukrayiny” [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63541 [Draft Law “On Amendments to the Budget Code of Ukraine”] (Accessed 11 February 2019)
 16. Proekt Zakonu “Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny` Pro Reglament Verhovnoyi Rady` Ukrayiny`” (shhodo derzhavnogo oboronного byudzhetu) [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63540 [Draft Law “On Amendments to the Law of Ukraine On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine”] (Accessed 11 February 2019)
 17. Sekretnist` i prozorist`: zabezpechennya nalezhnogo balansu u sferi oborony`. Nezalezhnny`j anty`korupciynny`j komitet z py`tan` oborony` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: https://nako.org.ua/wp-content/uploads/2018/08/sekretnist_ta_prozorist_zavantazhyty_ukr.pdf [Secrecy and transparency: ensuring an adequate balance of defense. Independent Anti-Corruption Committee on Defense] (Accessed 11 February 2019)
 18. Sicins`ka M. V. Demokraty`chny`j cy`vil`ny`j kontrol` nad sektorom bezpeky` i oborony` Ukrayiny`: monografiya / M. V. Sicins`ka. – K.: NADU, 2014. – 364 s. [Democratic civilian control over the security and defense sector of Ukraine: monograph].

19. Ukaz Prezy`denta Ukrayiny` "Pro vnesennya zmin do deyaky`x ukaziv Prezy`denta Ukrayiny`" [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/775/2010> [Decree of the President of Ukraine "On Amending Certain Presidential Decrees"] (Accessed 11 February 2019)
20. Ukaz Prezy`denta "Pro povnovazhennya ta garantiyi zdiysnennya postijnogo kontrolyu za diyal`nistyu Sluzhby` bezpeky` Ukrayiny`" [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/427/2007> [Presidential Decree "On the powers and guarantees of constant control over the activities of the Security Service of Ukraine"] (Accessed 11 February 2019)
21. Ukaz Prezy`denta Ukrayiny` "Pro posy`lennya kontrolyu za diyal`nistyu Zbrojny`x Sy`l Ukrayiny` ta inshy`x vijs`kovy`x formuvan`" [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/84/2015> [Decree of the President of Ukraine "On strengthening control over the activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations"] (Accessed 11 February 2019)
22. Ukaz Prezy`denta Ukrayiny` "Pro Strategichny`j oboronny`j byuleten` Ukrayiny`" [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/240/2016/page> [Decree of the President of Ukraine "On the Strategic Defense Bulletin of Ukraine"] (Accessed 11 February 2019)
23. Ukrayina: demokraty`chne uryaduvannya u sektori bezpeky` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://ukrainesecuritysector.com> [Ukraine: Democratic Governance in the Security Sector] (Accessed 11 February 2019)

Пошедін Олег Іванович,
доцент кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою,
Національна академія державного управління при Президентові України,
03057, Україна, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 20

Цитування: Пошедін О. І. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони України і перспективи його вдосконалення / О. І. Пошедін // Вісн. НАДУ. Серія "Державне управління". – 2019. – № 1 (92). – С. 31–38.

Стаття надійшла: 18.01.2019

Схвалено до друку: 29.01.2019

Poshedin, Oleh I.
associate professor, the Globalization, European Integration and National Security Management Department,
National Academy for Public Administration
under the President of Ukraine,
20, Anton Tsedyk St., Kyiv, 03057 Ukraine,
E-mail: poshedino@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9253-5285

Citation: Poshedin, O. I. (2019). Demokraty`chny`j sy`vil`ny`j kontrol` nad sektorom bezpeky` i oborony` Ukrayiny` i perspekty`vy` jogo vdoskonalennya [Democratic civilian control over the security and defense sector of Ukraine and prospects for its improvement]. *Bulletin of the NAPA, Series "Public Administration"*, 1 (92), 31–38.

Article arrived: 18.01.2019

Accepted: 29.01.2019